Kolozsi Pál–Lehmann Kristóf

Szemellenző nélkül

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 8. szám, 2020. február 21.

Havas Attila az *Élet és Irodalom* 2020. január 31-i számában *Lássunk többet!* címmel reagált két héttel korábban publikált, *Lássunk tisztán* című írásunkra. Egyrészről üdvözöljük, hogy megosztott gondolataink nyomán ezen a fórumon is elindult egyfajta szakmai eszmecsere a magyar gazdaságpolitikáról és Magyarország felzárkózásáról. Másrészről a cikkben több helyütt is torzítva jelentek meg állításaink, illetve az alkalmazott érvelés is félrevezető, a következtetések pedig erősen tendenciózusak, így a már korábbi cikkünkben is említett tisztánlátás érdekében indokoltnak tartjuk néhány állítás pontosítását, a félreértések eloszlatását és a szakmai vita folytatását – az eddig követett gyakorlatunkhoz híven ezúttal is hangsúlyosan a tények alapján.

Mindenekelőtt szeretnénk leszögezni, hogy következtetéseinket nem az elfogultságot sejtető „gondosan kiválasztott gazdasági mutatók” alakulására alapoztuk, hanem a magyar gazdaság stabilizálása és reálfelzárkózása szempontjából legfontosabb indikátorokat vettük sorba (kiemelten: reálnövekedés, államháztartási hiány, államadósság, államadósság szerkezete, munkahelyek száma, egy főre jutó jövedelem). Ezen mutatók felhasználásával megfogalmazott fő állításunk az volt, hogy a 2000-es évek gazdaságpolitikája hibás és káros volt, kiemelten a fenntarthatatlan gazdaságpolitikai mixből, a túlköltekezésből, a rossz szerkezetű adórendszerből, a jelentős államadósság-növelésből és a lakossági devizahitelezéssel szembeni fellépés elmulasztásából adódóan. Ezek már az akkori közgazdaság-tudományi kánon szerint is ismert hibák voltak – a devizahitelezést egyenesen az „eredendő bűn” *(original sin)* kategóriájába sorolva –, azaz már az is sokat segített volna, ha az akkori döntéshozók figyelmesebben olvassák a kritikáikban manapság oly gyakran előbukkanó „tankönyveket”. Ezek a társadalmi fejlődést és versenyképességet tartósan, évtizedekre hátráltató gazdaságpolitikai hibák nemcsak a régióban tették hazánkat sereghajtóvá, hanem világszinten is a legsérülékenyebb országok közé sorolták, és az is beszédes, hogy a válságot követően Magyarországnak az elsők között kellett IMF-hitelért folyamodnia a fizetésképtelenség elkerülése érdekében. Ez volt a 2000-es évek öröksége, amit a 2010-es évek gazdaságpolitikájának kellett kezelni. Mivel Magyarország problémái jellemzően nem a folyómutatókban jelentkezők (flow), hanem állományi (stock) jellegűek voltak, az utóbbi évtizedben csak lépésről lépésre lehetett azokat kezelni. Ezért félrevezető minden olyan következtetés és összehasonlítás, ami egyrészről nem veszi figyelembe a kiindulóhelyzetet és az intézkedések hatásának időigényét, másrészről pedig nem számol azzal, hogy egyes lépések elmaradásának milyen következményei lettek volna. Elég csak elképzelni, hogy milyen helyzetet eredményezett volna a lakossági devizahitelek 2014. őszi kivezetésének vagy a kkv-szektor hitelösszeomlásból való kisegítésének elmaradása.

Abban igaza van Havas Attilának, hogy az Európai Bizottság nem engedélyezte 2010-ben az örökségként magas költségvetési hiánnyal és komoly makroszerkezeti problémákkal küzdő Magyarországnak a 3 százalékos deficitcél túllépését – miközben a gazdaság 2010-es ciklikus pozíciója egyértelműen gazdaságélénkítő lépéseket indokolt. A keretek tehát adottak és – mi tagadás – szűkösek voltak, a kérdés csak az maradt, hogy sikerül-e összebékíteni a fegyelmezett költségvetési politikát és a gazdaságélénkítést. Mi a cikkünkben amellett érveltünk, hogy sikerült, hiszen jelentős hiány- és adósságcsökkenés mellett tudott jelentősen emelkedni a foglalkoztatás és a bér is Magyarországon.

Ha a tényeket tekintjük gondolkodásunk kiindulópontjának (márpedig mi ezt ajánljuk), különösen nehéz értelmezni, hogy Havas Attila a magyar költségvetés rendbetételét a közszolgáltatások minőségének romlásával köti össze. A nemzetközi szervezetek által ajánlott és több dél-európai államban alkalmazott receptekkel ellentétben ugyanis Magyarországon épp hogy nem a klasszikus megszorításokkal került sor

az államháztartási folyamatok stabilizálására. A magyar hiánycsökkentés kiemelten fontos lépései a 2013 és 2018 között 2400 milliárd forintos megtakarítást jelentő kamatkiadás-csökkenés mellett a foglalkoztatást elősegítő adóreform, a közteherviselés terhét jobban szétosztó szektorális különadók bevezetése, a munkaerőpiaci átalakítások, illetve az adóelkerülés visszaszorítása (egykulcsos jövedelemadó, online pénztárgépek, EKÁER-rendszer, online számlázás) voltak. A „kevesen fizetnek sok adót" állapotból Magyarország sikeresen tért át a „többen fizetnek kevesebb adót" állapotba, és megtört az a 2010 előtti ördögi kör is, miszerint az adóemelések csak tovább növelték az adóelkerülést és csökkentették a foglalkoztatást, így az adóemelésekből többletbevétel alig keletkezett. Az Európai Bizottság becsléseit alapul véve 2013 és 2018 között csak az áfabevételek esetében 1400 milliárd forintot tett ki az adóelkerülés visszaszorulásából adódó többletbevétel. A munkajövedelmek adózásának átalakítása is jól mutatja, hogy a magyar hiánycsökkentés nem megszorító jellegű volt. Az adóreform előtt az egységnyi többletjövedelmet terhelő marginális adóék Magyarországon volt a legmagasabb a visegrádi országcsoporton belül: ha 2009-ben az átlagbért kereste valaki, akkor 1000 forintos bérköltség-emelkedésből 715 forintot vitt el az adó. Ma 441 forint ez az érték, ami a térségben az egyik legalacsonyabb. A magyar költségvetés stabilizálását elősegítő lépések tehát nem a megszorításokra épültek, hanem azáltal teremtettek egyensúlyt, hogy emelték a gazdasági teljesítményt és a foglalkoztatást, javították a versenyképességet, miközben a bérek is dinamikusan tudtak emelkedni a külső és belső egyensúly megbomlása nélkül.

Nincs olyan állampolgár, aki ne szeretné, hogy több jusson közszolgáltatásokra – és való igaz, hogy mindennapi tapasztalataink alapján van még tennivaló ezen a területen. Ebben a tekintetben is érdemes ugyanakkor a tényekre támaszkodni, amit jól mutat, hogy a Havas Attila által érzékeltetett megszorító attitűddel szemben az Eurostat adatai szerint például oktatásra, a bruttó hazai termék arányában a magyar állam költi a legtöbbet a visegrádi térségben. Az objektív tényeken alapuló tudományos megismerést nem szoríthatja ki a benyomásokon alapuló hétköznapi megismerés, szakpolitikát csak alaposan megmért folyamatokra lehet alapozni. A tényeken alapuló érvelést nem tekinthetjük „számháborúnak", a légből kapott, nem alátámasztott elméletek kora lejárt.

Havas Attila írásának talán leginkább zavarba ejtő momentuma, amikor úgy idézi korábbi cikkünket, hogy annak épp legfontosabb üzenetére nem tér ki, azaz arra, hogy Magyarországot a globális pénzügyi válság a kelet-közép-európai régió legsérülékenyebb államaként érte el – vagyis az utóbbi évtized vonatkozásában mindenképp hamis az a kiindulópont, miszerint a *„közép-európai volt tervgazdaságok lényegében hasonló történelmi adottságokkal indultak".* A 2000-es évek elején a régióban még éllovasnak számító Magyarország relatív versenyelőnye – a felelőtlen gazdaságpolitika és a rossz szerkezetű gazdasági modell következtében – a 2000-es évek első évtizedének végére teljesen eltűnt, és a globális pénzügyi válsággal egy fundamentumaiban legyengült, a régiótól leszakadt gazdaságnak kellett szembenéznie. Ez pedig alapjaiban határozta meg a magyar gazdaságpolitika mozgásterét és ezáltal a következő évtized teljesítményét.

Egyetértünk azzal, hogy a gazdasági elemzésben van relevanciája a nemzetközi összehasonlításnak – de mindig tisztában kell lennünk az összemérés módszertanával és azzal, hogy a nemzetközi összevetésnek csak múltfüggő alapon van értelme, mint ahogy nem véletlen, hogy a futóversenyeken is egymás mellől indulva mérik meg, ki a leggyorsabb. Az utóbbi évtized valóban kedvező időszak volt a visegrádi országok számára, de az is igaz, hogy míg a 2000-es évtized elvesztegetett lehetőségként íródott be a magyar gazdaságtörténetbe, leszakadáshoz vezetve felzárkózás helyett, addig az elmúlt évek tekintetében vannak arra utaló jelek, hogy Magyarország jobban használta ki a körülményeket közvetlen vetélytársainál. Az elmúlt 3 évben például összesen közel 5 százalékponttal dinamikusabban nőtt a magyar gazdaság a csehnél, 2019-ben Magyarország visszaelőzte Lengyelországot az egy főre jutó GDP tekintetében, a foglalkoztatottság emelkedése pedig az egyik legmagasabb az Európai Unióban.

A Havas Attila által is kívánatosnak tartott szakmai párbeszédet mi is fontosnak véljük (bár kicsit kevesebb személyeskedést szívesen vennénk benne), különösen azért, mert Magyarország előtt még sok a teendő

az elért eredmények megtartása, a tartós felzárkózás felgyorsítása és az ország egykori régiós vezető szerepének visszaszerzése érdekében. „Több szem többet lát” – valóban, de csak akkor, ha mindenki hajlandó levenni magáról az ideológiai szemellenzőt, és kész az olyan eredményeket is elismerni, amelyek esetleg nem hozzá kötődnek, vagy az általa helyesnek vélt receptektől eltérő intézkedésekből adódnak.

(A szerzők a Magyar Nemzeti Bank munkatársai. Kolozsi Pál főosztályvezető, Lehmann Kristóf igazgató.)